

ביאורים

המהר"ל מביא את דברי רבי מאיר גבאי, שמציין שלושה דברים שבהם נבדל הבורא מן המלאכים: הוא הסיבה שמהווה אותם, הוא זה שנותן להם קיום לאחר שבראם, והוא נבדל מהם לגמרי אף שהם לא נבדלים זה מזה. בגלל שלוש סיבות אלה, לדעת הסבר זה, מזכירים המלאכים את שמו של הבורא לאחר שלוש תיבות. המהר"ל מקשה על ההסבר הזה ומראה ששלושת הדברים הללו נכונים גם בפער שבין עם ישראל לבין הבורא, ולכן קשה להבין כיצד הדברים יסתדרו עם דברי המדרש שהדגיש דווקא את ההבדל שבין ישראל למלאכים (עם ישראל מזכיר את שמו של הבורא לאחר שתי תיבות בלבד). לבסוף מסיק המהר"ל שביאורו של הרב גבאי אינו הפירושו העיקרי.

לאחר מכן חותם המהר"ל את דבריו בפרק זה וחוזר ומדגיש את מעלתם של עם ישראל. בתורתו של המהר"ל מודגש שעם ישראל הוא אחד מאבני היסוד המרכזיים בתורה. ספר שלם הקדיש המהר"ל לניצח ישראל, וכאן בספר זה האריך ללמדנו על לידתה ויסודותיה של האומה הישראלית בעולם הזה. עם ישראל נקראים בניו של הקב"ה, הם המציאות שנאצלת ממנו, והם אלה שכל המציאות סובבת סביבם. לכן מדגיש המהר"ל שגם המלאכים, שלכאורה נראים כגדולים מעם ישראל, כי הם בלתי מוגבלים בעולם החומרי - לא מגיעים למעלתם של ישראל, שעל שמם הבורא בעצמו נקרא - אלוהי ישראל.

מסיבה זו הוא חולק בתוקף על אלה שרצו לומר שהמלאכים גדולים יותר מעם ישראל, וכותב שאמירה כזאת היא פגיעה בכבוד הבורא.

הרחבות

• מי גדול ממי

ואותם שִׁמְגְדִילִים הַמְּלָאכִים וְאֵף הַגְּלָגְלִים עַל יִשְׂרָאֵל, הֵם מִמַּעֲטִים כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. המהר"ל תוקף בחריפות את הסוברים שהמלאכים גדולים מישראל. לעומתו, רבי חיים מוולוז'ין מפשר בין הדעות ומסביר שיש מקום לשתיהן: "...בענין שינוי דעות שבין גדולי הראשונים ז"ל, אם האדם מישראל גדול מהמלאך, או מלאך גדול ממנו, וכל אחד משני הדעות מביא ראיות מפורשות ומקראות מפורשים... אלו ואלו דברי אלוהים חיים, כי ודאי מלאך גדול מהאדם, הן בעצם מהותו, הן בגודל קדושתו ונפלאות השגתו... אמנם בדבר אחד יתרון גדול לאדם מהמלאכים, והוא העלאת והתקשרות העולמות והכוחות והאורות אחד בחבירו אשר זה אין בכח כלל לשום מלאך... כי המלאך הוא בעצם כח אחד פרטי לבד... ורק האדם לבד הוא המעלה והמקשר ומיחד את העולמות והאורות בכח מעשיו מחמת שהוא כולל מכולם" [נפש החיים א, י]. לדבריו, לאדם תפקיד כללי ומרכזי בעולם, ולכן לכל פעולה שלו יש השפעה על כל העולמות, וזה יתרונו על פני המלאך. לעומת זאת, למלאך מצד עצמו יש השגה גדולה יותר בבורא ויש לו קדושה גדולה יותר - וזו מעלתו על פני האדם.

הסבר הרב גבאי ודחייתו

ומצאתי פרוש להרב המפלא רבי מאיר גבאי זכרוננו לברכה בספר מראות אלהים, שִׁלְכָף הַמְּלָאכִים מְזַכְרִין הַשֵּׁם אַחַר שְׁלֹשׁ תְּבוּת: כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ סְבָה לְמַלְאכִים וְאֵין הַמְּלָאכִים סְבָה לוֹ. הַשְּׁנִי, כִּי אַחַר הַמְּצָאִים הוּא יִתְבָּרַךְ נוֹתֵן עֲמִידָה וְקִיּוּם לָהֶם וְאֵין הַמְּלָאכִים נוֹתְנִים עֲמִידָה וְקִיּוּם לוֹ. הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נִבְדָּל מִן הַמְּלָאכִים וְאֵין הַמְּלָאכִים נִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, וְלִכְף אַחַר שְׁלֹשׁ תְּבוּת מְזַכְרִין הַשֵּׁם, וּפְרוּשׁ זֶה פְרוּשׁ נִכְבָּד וְעִמּוּק מְאֹד. אָבֵל קִשָּׁה: כִּי אִם כֵּן הִיָּה לְיִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם אַחַר ג' תְּבוּת וְלֹא אַחַר שְׁתֵּי! וְאִפְשָׁר לְתַרְץ כִּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם עִם אֶחָד נְחֻשְׁבִים אֶחָד, וְהֵם נִבְדָּלִים גַּם כֵּן מִן כָּל הָאֲמוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַשֵּׁם נִבְדָּל מִן הַנְּמַצְאִים, וְלִפְיָךְ לֹא נִשְׁאָר רַק שְׁנֵי דְבָרִים, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ סְבָה לָהֶם וְהֵם אֵינֶם סְבָה לוֹ, וְהוּא יִתְבָּרַךְ נוֹתֵן לָהֶם קִיּוּם אַחַר הַמְּצָאִים וְהֵם אֵינֶם לוֹ. וְעֵדֵין קִשָּׁה: כִּי אֵף שִׁישְׂרָאֵל הֵם אֲמָה יְחִידָה בְּאֶרֶץ, אֵין אַחַדוֹת שִׁלְהֶם מִזֶּה שֶׁהֵם נִבְדָּלִים מִן הָאֲמוֹת נְחֻשְׁבִים אֶצֶל אַחַדוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, מִזֶּה שֶׁהוּא נִבְדָּל מִן הַנְּמַצְאִים! וְעוֹד, כִּי בְכַמָּה דְבָרִים יֵשׁ הַפְּרָשׁ בֵּין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּבֵין הַמְּלָאכִים! וְאֵף דְבָר זֶה יֵשׁ לִישָׁב, מְכַל מְקוֹם אֵין פְּרוּשׁוֹ רַק כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ לְמַעְלָה: כִּי הַמְּלָאכִים אֵין צְרוּף לָהֶם אֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כָּלָל, לִכְף מְזַכְרִין הַשֵּׁם אַחַר שְׁלֹשׁ, וְיִשְׂרָאֵל בְּמִה שֶׁהֵם עֲלוּלִים מִמֶּנּוּ בְּעֵצָם, יֵשׁ יְחוּס וְצְרוּף בֵּין הָעֵלָה וּבֵין הָעֲלוּל, וְלִכְף מְזַכְרִין הַשֵּׁם אַחַר שְׁתֵּי תְּבוּת. הִנֵּה הַתְּבָאָר קִצֵּת מִן הָרְאִיוֹת מִן דְּבָרֵי חֲכָמִים שֶׁהַפְּלִיגוּ בְּחֻמְתָּם, וְכָלֶם יַעֲנִו וְיַעֲיִדוּ וְיַגִּידוּ, שִׁישְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל שֶׁהֵם עֲלוּלִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ בְּעֵצָם וּבְרֵאשׁוֹנָה לְכָל הַנְּמַצְאִים, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ קְרוֹב אֲלֵיהֶם וּמִצְטָרֵף אֲלֵיהֶם, וְאִם כֵּן לֹא יִקְשָׁה לָךְ לְמַה הוּא יִתְבָּרַךְ בְּחַר בִּישִׁיבָתוֹ בְּתַחְתּוֹנִים, וְאוֹתָם שִׁמְגְדִילִים הַמְּלָאכִים וְאֵף הַגְּלָגְלִים עַל יִשְׂרָאֵל, הֵם מִמַּעֲטִים כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר נִקְרָא: אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְרֵאוּ לָהֶם שֶׁלֹּא בָאוּ לְעוֹלָם, כִּי שִׁלָּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנֵו. וְדִי בְּזֶה בְּמִקּוֹם הַזֶּה.

מצאתי בספרו של הרב מאיר גבאי, מראות אלוקים, פירוש נפלא מדוע המלאכים מזכירים את השם לאחר שלוש מילים. ישנם שלושה הבדלים בין הקב"ה למלאכים: האחד, הקב"ה הוא הסיבה להיות המלאכים, ולא הם סיבה למציאותו. השני, אחר שהם נמצאים הוא הנותן להם קיום, ואין הם נותנים לו קיום. השלישי, שהוא נבדל מהמלאכים ואין המלאכים נבדלים זה מזה. ובגלל שלושת הבדלים הללו, המלאכים מזכירים את השם אחרי שלוש מילים. פירוש זה נכבד ועמוק מאד, אבל קשה: כי לפי פירוש זה גם ישראל היו צריכים להזכיר את השם אחרי שלוש מילים ולא אחרי שתיים. אפשר לתרץ שהסיבה השלישית אינה קיימת בישראל, כי הם נחשבים לעם אחד ואינם נבדלים זה מזה, אבל הם נבדלים מהאומות, כמו שהשם יתברך נבדל מהנמצאים. אם כן נשארו רק שתי הסיבות הראשונות: שהוא סיבה למציאותם והם אינם סיבה למציאותו, ושהוא נותן להם קיום ואין הם הנותנים לו. אך עדיין קשה: כי אף שישראל אומה יחידה ונבדלת מן האומות, אין זה נחשב לאחדות כאחדותו של הקב"ה ונבדלותו מהנמצאים! ועוד, הרי ניתן למצוא הבדלים נוספים בין הקב"ה למלאכים. ואף שיש ליישב שאלות אלו, מכל מקום נראה שהפירוש הוא כמו שכתבנו למעלה, שאין כלל חיבור בין הקב"ה למלאכים, לכן הם מזכירים אחר שלוש מילים, ואילו ישראל, מכיון שהם נבראים מעצמותו, יש להם חיבור וצירוף אל הקב"ה, ולכן מזכירים את השם אחר שתי מילים. בארנו מקצת מהראיות מדברי חכמים שהפליגו בחכמתם, וכל הראיות מוכיחות את הקשר והצירוף שקיים בין ישראל לקב"ה, היות שהם נבראו מעצמותו ונבראו מתוך כוונה שבהם יופיע רצונו ומגמתו בעולם בצורה ישירה וברורה. אם כן לא קשה מדוע בחר הקב"ה להשרות שכינתו בעולם התחתון. ואותם החכמים הטוענים שהמלאכים והגלגלים נעלים יותר מישראל, הם ממעטים כבוד השם יתברך, אשר נקרא: אלוקי ישראל. וראוי להם שלא באו לעולם, כמי שאינו חס על כבוד קונו. ודי בזה במקום הזה.